

Dílo: Válka s Mloky (Karel Čapek)

Předmět: ČJ - rozbor děl

Přidal(a): TerkaCZ

Karel Čapek (1890-1938)

- Český prozaik, dramatik, novinář, překladatel a filozoficky orientovaný myslitel.
- Narodil se v Malých Svatoňovicích, působil jako novinář (Lidové noviny).
- Představitel meziválečné literatury, demokraticky orientovaný humanista.
- Blízký spolupracovník prezidenta T. G. Masaryka, zastánce demokracie a humanismu.
- Ve své tvorbě se zaměřuje na etické otázky, vztah člověka k technice a odpovědnost za pokrok.
- Často varuje před zneužitím vědy, totalitou a ztrátou lidskosti.
- Bratr spisovatele Josefa Čapka.

Další díla:

- **R.U.R.** - drama o robotech, kteří se vzbouří proti lidem; poprvé použito slovo „robot“.
- **Bílá nemoc** - drama varující před fašismem a válkou, motiv epidemie.
- **Krakatit** - román o ničivé síle výbušniny a odpovědnosti vědce.
- **Továrna na absolutno** - satirický román o vynálezu, který způsobí náboženské šílenství.
- **Věc Makropulos** - drama o nesmrtelnosti a smyslu života.
- **Povídky z jedné kapsy a z druhé kapsy** - detektivně laděné povídky s filozofickým přesahem.
- **Hovory s T. G. Masarykem** - rozhovory s prezidentem o politice, filozofii a společnosti.

Literárně-historický kontext

- Vznik v období meziválečné literatury (20.–30. léta 20. století).
- Období po 1. světové válce – rozpad starých hodnot, hledání nového uspořádání světa.
- Nástup totalitních režimů v Evropě (fašismus, nacismus, komunismus).
- Obavy z další světové války a zneužití vědy a techniky.
- Rozvoj vědy, techniky a průmyslu – víra v pokrok, ale i strach z jeho důsledků.
- Literatura často varovná, kritická, reagující na společenské problémy.
- Rozvoj sci-fi literatury – využití fantastických motivů k reflexi reality.
- Čapek patří k proudu demokratické a humanistické literatury.
- Typické znaky: satira, alegorie, antiutopie, kritika společnosti a ideologií.

Další související autoři

- **George Orwell** – Farma zvířat, 1984 (kritika totalitních režimů a manipulace).
- **Aldous Huxley** – Konec civilizace (antiutopická společnost řízená technikou).
- **H. G. Wells** – průkopník sci-fi (Válka světů – střet civilizací).
- **Franz Kafka** – existenciální próza, absurdita a odcizení moderního člověka.

Rozbor díla: Válka s Mloky

Základní charakteristika

- **Literární forma:** próza
- **Literární druh:** epika
- **Literární žánr:** vědeckofantastický román, satira, alegorie
- **Rok vydání:** 1936
- **Určeno:** čtenářům se zájmem o společenskou kritiku, politickou satiru, sci-fi a moderní českou literaturu

Téma a motivy

- Román líčí objevení inteligentních mloků kapitánem van Tochem na ostrově Tana Masa, jejich využívání, rozšíření po světě a postupnou proměnu v organizovanou sílu, která se nakonec obrátí proti lidstvu.
- Hlavním tématem je varování před lidskou chamtivostí, krátkozrakostí, bezohledností a neschopností poučit se ze svých chyb. Čapek kritizuje zneužívání vědy a techniky, byrokracii, nacionalismus, rasismus a mediální manipulaci.
- Objev a využívání mloků.
- Vykořisťování a otrocká práce.
- Vědecký pokrok a jeho limity.
- Rasismus, nacionalismus, propaganda.
- Postupná emancipace mloků a konflikt s lidmi.
- Apokalypsa a zánik civilizace.
- Ironie a satira na společenské jevy.

Námět

- Román vychází z dobových obav z totalitních režimů, zneužití vědy a techniky a obecné kritiky lidské společnosti.

Kompozice

- Román je rozdělen do tří částí: Andrias Scheuchzeri, Po stupních civilizace a Válka s mloky.
- Děj je převážně chronologický, doplněný retrospektivními a dokumentárními vsuvkami.
- Využití tzv. kolážové (montážní) kompozice – střídání vyprávění s novinovými články, dokumenty, projevy a komentáři.
- Polyfonie – více různých pohledů na stejný problém.

Vypravěč a promluvy

- Er-forma (vypravěč stojí mimo děj).
- Vševedoucí vypravěč s ironickým a satirickým odstupem.
- Časté autorské komentáře a úvahy.

- Přímá řeč (dialogy postav), nepřímá řeč i publicistické a odborné promluvy.

Jazyk a jazykové prostředky

- Bohatý a stylově rozrůzněný jazyk (hovorový, publicistický, odborný, úřední).
- Satira, ironie a groteska.
- Parodie novinářského a vědeckého stylu.
- Metafora (mloci jako obraz lidstva).
- Alegorie (celé dílo jako obraz společnosti).
- Hyperbola (zveličování společenských jevů).
- Kontrast (rozpor mezi pokrokem a jeho důsledky).

Hlavní postavy

- **Kapitán J. van Toch:** Holandský kapitán, původem z Jevíčka, podnikavý, energický, dobrosrdečný, ale naivní. Spouští řetězec událostí vedoucích ke katastrofě.
- **G. H. Bondy:** Průmyslník, představitel kapitalismu, inteligentní a pragmatický, upřednostňuje zisk před etikou.
- **František Povondra:** Vrátný, typ „malého českého člověka“, pasivní, ale symbolicky spoluzodpovědný za vývoj událostí.
- **Mloci (Andrias Scheuchzeri):** Zpočátku zvířata, postupně inteligentní civilizace, alegorie lidstva a jeho vývoje.

Vedlejší postavy

- **Novináři a redaktoři (např. Golombek, Valenta):** představují manipulativní média.
- **Daják:** domorodec pomáhající van Tochovi.
- **Epizodní postavy z Ameriky:** parodie konzumní společnosti.
- **Andy:** mluvící mlok (Andrias Scheuchzeri), epizodní satirická postava zesměšňující senzacechtivost společnosti.
- **Vědci, politici, úředníci:** typizované postavy reprezentující společnost.

Časoprostor

- **Doba:** 1. polovina 20. století (s prvky blízké budoucnosti).
- **Místo:** celý svět – Tichomoří, Evropa, Amerika, oceány.

Stručný obsah díla

Kapitán van Toch objeví na ostrově Tana Masa inteligentní mloky, kteří jsou schopni používat nástroje a učit se. Začne je chránit a využívat k lovu perel. Po návratu do Evropy přesvědčí průmyslníka Bondyho k jejich masovému využití. Mloci se rychle rozšíří po celém světě jako levná pracovní síla, množí se a zdokonalují. Postupně se osamostatňují, organizují a začínají formulovat vlastní požadavky na životní prostor. Lidé jejich hrozbu podceňují a využívají je pro vlastní zisk. Nakonec mloci vojensky a technicky prosazují své zájmy, ničí pevniny a zaplavují svět. Lidstvo je na pokraji zániku a román končí otevřeně, bez jasného řešení.

Podrobný děj

Kapitán J. van Toch, kapitán holandské lodi a Čech původem z Jevíčka, přijíždí na Tana Masu hledat nová perlová loviště. Ostrov považuje za bezvýznamnou díru, ale od místního křížence a domorodců se dozví o zátocě Devil Bay, kam se Batakové bojí chodit, protože tam prý žijí mořští čerti. Van Toch je zprvu skeptický, ale zjistí, že tam žijí inteligentní mloci. Ti jsou malí, chodí po dvou, vydávají zvláštní zvuky a napodobují lidské chování. Kapitán si všimne, že mu nosí perlorodky, jejichž obsah chtějí jíst, a pochopí, že perly ukryté ve škeblích mohou znamenat velký obchod. Van Toch mloky chrání před žraloky, učí je používat nože k otevírání perlorodek i k obraně a dává jim nástroje. Rychle si uvědomí, že je lze využít k systematickému sběru perel jako mimořádně výhodnou pracovní sílu. Nemá k nim čistě cynický vztah — má je rád a považuje je za chytrá, milá zvířata. Zároveň je ale od začátku jasné, že jeho dobrodružství má obchodní rozměr a rozjíždí proces, který později přeroste do globální katastrofy.

Po návratu z Tana Masy se van Toch setká s redaktory Golombkem a Valentou, kteří v jeho vyprávění vycítí senzační reportáž. Kapitán však myslí hlavně na obchod, a proto se dostane k průmyslníku G. H. Bondymu z Jevíčka. Bondy, úspěšný kapitalista a prezident velkého koncernu, v nápadu rozpozná možnost výdělku. Van Toch mu předkládá plán převážet mloky

na jiná perlorodná místa, kde by sbírali perly ve velkém. Bondy nakonec souhlasí a začne s van Tochem spolupracovat. Zpočátku jde jen o obchod s perlami, ale podnik se postupně rozrůstá. Mloky začnou převážet na další ostrovy, kde je využívají k lovu perel i k dalším pracím. Van Toch jim dál pomáhá a chrání je, ale zároveň je rozšiřuje do většího prostoru. Jeho plán se mění v rozsáhlý systém vykořisťování inteligentních tvorů. Mloci se rychle množí, učí se používat nástroje a stavět hráze, vlnolamy, podmořské úkryty i další vodní stavby. Lidé je bez výčitek využívají jako levnou pracovní sílu, protože je považují za méněcenné.

S rozšiřováním mloků po světě roste zájem tisku, vědců, politiků i veřejnosti. Vznikají senzace, novinové články, odborné spory a populární mánie. Čapek tím paroduje moderní mediální svět, který dokáže z každé novinky vytvořit módní záležitost i propagandistický nástroj. Objevují se různé teorie o původu mloků a jejich biologickém zařazení, přičemž se ukazuje, jak snadno si člověk přizpůsobuje fakta podle vlastních zájmů. Důležitou epizodou je mluvící mlok Andy v londýnské zoo. Andy umí mluvit a číst noviny; většinou však jen opakuje naučené fráze, reklamy a běžné názory, čímž se stává karikaturou průměrného člověka. Lidé se z něj nadchnou jako ze senzace, chodí se na něj dívat a krmí ho čokoládou a bonbóny, až ho svou pozorností a sladkostmi přivedou k nemoci a smrti. Tato epizoda ukazuje, jak společnost dokáže zničit i to, co sama oslavuje.

Další děj sleduje stále větší rozmach mloků. Lidé si z nich dělají pracovní sílu na stavbách, v přístavech a na mořských hrázích. Mloci se rychle učí a díky lidské technice získávají stále větší sílu. Stavějí vodní díla, rozšiřují pobřeží, hloubí kanály a mění moře i pevninu. Využívají se také politicky: státy je chtějí „mít pro sebe“, zapojují je do soutěže mocností a přemýšlejí o jejich hromadném nasazení. Román tak kritizuje nacionalismus, kolonialismus, rasismus i bezohledný kapitalismus.

Zásadní obrat nastane, když se ukáže, že mloci nejsou jen pasivní nástroje, ale rostoucí civilizace s vlastní vůlí. Začínají určovat vlastní podmínky, rozšiřují si životní prostor a požadují další teritorium. Lidé jim sice stále formálně vládnou, ale ve skutečnosti jim už dávno pomohli získat techniku, sílu i početní převahu. Čapek tím ukazuje, že civilizace vytvořená člověkem pro vlastní zisk se může snadno obrátit proti němu. Van Toch mezitím ztrácí význam a zemře ještě před konečnou fází krize. Společnost se dostává do rukou podnikatelských a finančních skupin, které z mloků vytvářejí obrovský byznys. Vzniká Salamander-Syndicate, hospodářské sdružení, které má mloky prodávat, přepravovat, krmit, pojišťovat a zásobovat vším potřebným. Kapitalistický svět se snaží využít i hrozbu, kterou sám vytvořil, a místo varování z ní dělá obchodní příležitost. Nakonec mloci přerostou ve skutečnou hrozbu pro lidstvo. Rozmnoží se natolik, že je není možné kontrolovat. Stavějí nové hráze a násypy, rozšiřují mořské oblasti a mění geografii planety. Jejich vzpoura není náhlý útok, ale důsledek dlouhodobého lidského zneužívání a podceňování. Lidé je sami vychovali, vyzbrojili, rozmnožili a naučili pracovat — a

nyní se jejich vlastní pokrok obrací proti nim.

Závěr románu je otevřený a úvahový. Lidstvo si uvědomuje, že mloci mohou postupně ovládnout většinu světa, ale už je pozdě. Čapek v závěrečném autorském rozhovoru naznačuje i možnost, že se mloci nakonec zničí sami válkou mezi sebou, podobně jako lidé. Román tak končí bez jednoznačného řešení a zůstává silnou alegorií moderního světa, v němž technika, obchod, propaganda a mocenské zájmy přerůstají člověka samotného.

Přijetí a inspirace

- Dílo bylo velmi dobře přijato a patří k vrcholům české prózy.
- Přeloženo do mnoha jazyků.
- Inspirace v reálných politických událostech (nástup totality).
- Nadčasové varování, aktuální i v současnosti.

Vlastní názor

Válka s Mloky je mistrovskou satirou a varováním před nebezpečím nekontrolovaného pokroku a lidské bezohlednosti. Čapek v ní spojuje vědeckofantastický příběh s hlubokou společenskou kritikou a filozofickou reflexí. Dílo je aktuální i dnes a vybízí k zamyšlení nad odpovědností člověka za svět, který vytváří.